

Сымбат Шакиров¹, Асан Амангельдиев²

¹ Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ

Философия кафедрасының постдокторанты, PhD

e-mail: simba_004@mail.ru

² Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ

Философия кафедрасының постдокторанты,

(Астана, Қазақстан)

e-mail: a.azimkhanuly@gmail.com

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КОНФЛИКТОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫН КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯЛАУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа. Өмірдің ең маңызды қағидаларын жалпы білу жаһанданудың идеологиялық негізі болып табылады. Ең басты экономикалық игілікке айналып бара жатқан ақылға, білімге, жоғары технологияларға назар аударыла бастады. Бүгінгі таңда адамзат болмысының трансформациясы негізінен интернет желілеріне негізделген ақпараттық революцияның арқасында жүзеге асуда, ол шекарасыз жаңа әлемді ашып, әлемнің кез келген нүктесінде байланыс орнатып, ұлттық бірегейліктің белгілі бір дәрежеде жоғалуына ықпал етеді.

Жаһандану дәуірі күрделі геосаяси жағдайда тұрған, бірақ ұлттық бірегейлігін сақтаған Қазақстанға да әсер етуде. Осыған байланысты жаһандану жағдайында отандық конфликтологияның даму мәселелерін қарастыру ерекше өзектілікке ие.

Әлеуметтік қақтығыстардың тұрақты пайда болуы, конфликтогендік, ашық қақтығыстар және қақтығыстардың ауырлығы олар тудыратын нақты себептерді анықтауды қажет етеді. Демек, оларды конфликтология сияқты ғылым аясында зерттеуде заңдылық бар. Сонымен бірге Қазақстанда конфликтологияның ғылым ретінде институционализациясының дамуы ерекшелік пен заңдылыққа ие болады.

Мақалада конфликтология институтының концептуализациясының негізгі мәселелері, оның оң және теріс жақтары қарастырылған.

Түйін сөздер: *конфликт, медиация, келіссөздер жүргізу технологиялары, қоғам, конфликтология.*

Сымбат Шакиров, Асан Амангельдиев
ПРОБЛЕМА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ ИНСТИТУТА
КОНФЛИКТОЛОГИИ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация. Всеобщее осознание важнейших принципов жизнеустройства является идейным фундаментом глобализации. Внимание начинает акцентироваться на здоровом смысле, знаниях, высоких технологиях, которые становятся важнейшими экономическими активами. Сегодня преобразование

человеческого бытия происходит благодаря информационной революции, основывающейся, главным образом, на интернет сетях, которые, открывая новый мир без границ и устанавливая контакты в любой точке планеты, так или иначе способствуют определенной утрате национальной идентификации.

Эпоха глобализации затрагивает и наш Казахстан, находящийся в сложном геополитическом окружении, но претендующий на сохранение своей уникальной национальной идентичности. В этой связи рассмотрение проблем развития казахстанской конфликтологии в условиях глобализации представляет собой определенную актуальность.

Перманентное возникновение социальных напряжений, конфликтогеннов, открытых столкновений и острота конфликтов делают необходимым выявление реальных причин, которые они влекут за собой. Следовательно возникает закономерность их исследования в рамках такой науки, как конфликтология. При этом, особенность и закономерность приобретают вопросы развития институционализации конфликтологии как науки в Казахстане.

В рамках статьи представлены основные проблемы концептуализации института конфликтологии, рассматриваемого с точки зрения его позитивных и негативных свойств.

Ключевые слова: конфликт, медиация, технологии переговоров, общество, конфликтология.

Symbat Shakirov, Asan Amangeldiyev

THE PROBLEM OF CONCEPTUALIZATION OF THE INSTITUTE OF CONFLICTOLOGY IN KAZAKHSTAN

Abstract. General awareness of the most important principles of life is the ideological foundation of globalization. Attention is beginning to focus on common sense, knowledge, high technologies, which are becoming the most important economic assets. Today, the transformation of human existence is taking place thanks to the information revolution, based mainly on Internet networks, which, opening up a new world without borders and establishing contacts anywhere in the world, somehow contribute to a certain loss of national identity. T

he era of globalization also affects our Kazakhstan, which is in a complex geopolitical environment, but claims to preserve its unique national identity. In this regard, consideration of the problems of the development of Kazakhstan's conflictology in the context of globalization is of particular relevance.

The permanent emergence of social tensions, conflictogenic, open clashes and the severity of conflicts make it necessary to identify the real causes that they entail. Consequently, there is a pattern of their study within the framework of such a science as conflictology. At the same time, the development of the institutionalization of conflictology as a science in Kazakhstan acquires a peculiarity and regularity.

The article presents the main problems of conceptualization institute of conflictology, considered from the point of view of its positive and negative properties.

Key words: *conflict, mediation, negotiation technologies, society, conflictology.*

Кіріспе

2021 жылғы 21 қазанда Қазақстан халқы Ассамблеясының отырысында ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев «мемлекеттік құқықтық институттардың мүмкіндіктерін, атап айтқанда, медиацияны белсенді пайдалану қажет» – деп мәлімдеді. Мемлекет басшысы келесі басым міндет ретінде біздің жағдайда этномедиация үшін кәсіби келіссөз жүргізушілер форматы ең тиімді болып табылатынын атап өтті [1].

Президент Қ. Тоқаев бизнес өкілдерімен кездесуде «Қазақстанда қаңтардың басында болған оқиғалар бірқатар әлеуметтік мәселелерді, соның ішінде кедейлер мен байлар арасындағы алшақтықты әшкереледі. Ел өзгерді, қазақстандықтардың билікке, экономикалық жүйеге, жалпы өмірге деген көзқарасы өзгерді» – деген болатын. Мемлекет басшысы байлар мен кедейлер арасындағы алшақтыққа назар аударды. «Болған оқиғалар жылдар бойы қордаланып келе жатқан мәселелерді әшкереледі, енді бүкіл қоғамдық құрылымды терең өзгертудің стратегиялық міндеті тұр» – деп, елге Қазақстан азаматтарының ұмтылысы мен мүдделеріне жауап беретін нақты реформалар қажет екендігі туралы пікірін білдірді [2].

Осыған байланысты қазақстандық қоғамдастықтың алдында жаңа стратегиялық мақсаттар мен міндеттер тұр. Олардың ішінде қазіргі қоғамның өмірі сын-тегеуріндер мен қауіп-қатерлерге байланысты қақтығыс әлеуетіне қарсы тұруға байланысты мәселелер ерекше орын алады.

Бұл мәселелерді шешудің өзектілігі де қақтығыстардың адамзаттың бүкіл тарихында бірге болған құбылыстар санатына жататындығына байланысты. Бірақ қазіргі жағдайда, елдер жаппай қырып-жоятын қарудың ең қуатты арсеналына ие болған кезде, олар жекелеген мемлекеттерге ғана емес, тіпті бүкіл адамзаттың өмір сүруіне нақты қауіп төндіруде.

Мұны түсіну ХХ ғасырда жаңа ғылым – конфликтологияның пайда болуына әкелді. Бастапқы жоспарға сәйкес, әлеуметтік қақтығыстар туралы білім қоғам өмірінің әртүрлі салаларын қайта құрудың және тіпті бүкіл әлемдегі өзгерістердің түбегейлі құралына айналуы керек еді. Алайда, әлеуметтік қақтығыстардың табиғаты мен мәні туралы тұтас ғылыми түсінік қалыптастыруға арналған әлеуметтік тапсырыс бүгінде медиацияны қолдану саласына қатысты таза қолданбалы әдістемелерді, әдістерді және т.б. дамытуға көбірек назар аударылуда. Бұл саланың өзі, негізінен қақтығыстарға жатқызылған әлдеқайда ұсақ оқиғаларды шешумен байланысты.

Зерттеу әдістері

Конфликтология саласындағы әртүрлі зерттеулердің салыстырмалы тұрғыда өзіндік тарихы қалыптасқан, бұл осы ғылыми бағыттың әдіснамасын дамытудың жаңа тәсілдерін жетілдіруге және дамытуға мүмкіндік береді.

Бұл арада конфликтологияның ғылыми рефлексия ретінде даму әдістерін ескере отырып, оның пәнаралық сипатын әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар асында зерттелуін атап өтуге болады. Тұтас және көп өлшемді құбылыс ретінде конфликтология мазмұнына сәйкес құралдар мен әдістерді қолдана отырып, жүйелі және жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Сонымен бірге, конфликтологияның ғылым ретінде қалыптасуындағы мәселелер қоғамдағы әлеуметтік қатынастардың жалпы мәдениетінің рөлі және жетілуімен байланысты.

Осылайша, мақаланың мақсаты конфликтология институтының концептуализациясын және қақтығыстардың пәнаралық талдауының негізгі ерекшеліктерін проблемалық түрде көрсету болып табылады.

Жалпы алғанда, институт ретінде конфликтология аясында қақтығысты қоғамның барлық салаларына енетін, өзара әрекеттесудің ерекше тәсілдеріне айналатын негізгі проблемалардың бірі ретінде зерттеу міндеті тұрғаны анықталуда. Бүгінгі таңда көптеген зерттеулердің нәтижесінде қақтығыстар теориясы оның мәселелерін нақтылауға мүмкіндік туғыза отырып, оның өзектілі де маңызды болып қала бермек. Сондықтан, қазіргі әлем өмірінің барлық салаларында қарым-қатынас мәдениетін жетілдіру қақтығыстардың алуан түрлі көріністерінің алдын алу, әлеуметтік шиеленістерді төмендетудің кепілі блып табылады.

Негізгі бөлім

2011 жылдан бастап Қазақстанда сот ісін жүргізуде медиация қолданыла бастады. Медиация институты қақтығыстарды шешуде баламалы әдіс ретінде соттардың қызметін жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Қазақстанның тұңғыш президенті Н.Назарбаев «Қазақстан-2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Стратегиясында «соттарды жеңілдету үшін, дауларды соттан тыс реттеу институттарын дамытуды жалғастыру керек» – деп анық айтқан болатын [3].

Бұл ұсыныс салыстырмалы түрде қысқа мерзім ішінде сот ісін жүргізуде әртүрлі «дауларды (қақтығыстарды)» шешу кезінде қолданылатын «татуласу институты» ретінде пайдаланыла бастады. Медиацияның практикалық қажеттілігі конфликтологияға деген қызығушылықты біршама арттырды.

Осыған байланысты медиациялық қызметтерді қолдану саласы қарқынды дами бастады. Мемлекеттердің өздері медиацияны тіпті қылмыстық құқық бұзушылықтарды реттеу саласына тікелей қосуға барынша ықпал ете бастады.

Қазақстанда медиация туралы көбіне «Медиация туралы» Заң жарияланғаннан кейін ашық талқыланғаны белгілі. Құқықтық қатынастардың бұзылуын шешудің сот саласын оны қолданудың негізгі бағдары ретінде анықтаған ең маңызды алғышарт мемлекеттегі қылмыстық сот ісін жүргізудегі қылмыстық саясатты ізгілендіру болды.

Медиацияны қолдану үшін бұл саланың таңдалуы кездейсоқ емес. Шынында кез келген процесте сот әрқашан үшінші тарап ретінде қатысады. Медиация институты өзінің барлық мәнімен өзінің пайда болу тарихы жағынан

да, қолданылу аясы мен әлеуеті жағынан да кез келген мемлекеттік сот ісін жүргізудің мүмкіндіктерінен айтарлықтай асып түседі. Римдіктер «делдал» ұғымын, оның ішінде «mediator» ұғымын білдіру үшін әртүрлі терминдерді қолданған [4].

Қазақстандағы жаңғырту үдерісі қақтығыстарды тиімді басқару, қоғамды жан-жақты реформалаудың заңды-конституциялық тәсілдерін қамтамасыз ету мәселелерін туындатады. Осы уақытқа дейін қазақстандық қоғамдағы қақтығыстар әлеуетін немесе әлеуметтік қақтығысты зерттеуден Қазақстанда әлеуметтік қақтығыстың ерекшеліктері мен деңгейін анықтауға арналған әдістемелік тәсілдер әзірленбегені туралы қорытынды жасауға болады.

Осылайша, қоғамдық сананы жаңғырту және Қазақстанның мәдени жүйесін демократияландыру бүгінгі таңда ел дамуының табиғи процестері ретінде қарастырылады. Ұлттық мәдениеттердің жаһандану үдерісіне қарсылық көрсету және ұлттық-мәдени бірегейлікті іздеу үрдісі еріксіз дамиды. Оның үстіне еліміздегі соңғы оқиғалар ұлтаралық қақтығыстардың қайталану мүмкіндігін көрсетеді. Билік белгілі бір аймақтағы жер мәселесіне, мысалы, жерді бөлу кезінде, этникалық құрамдас бөлігі бар халықтың тығыздығына назар аудармайды.

Бұл жерде Қазақстанда конфликтологияға ғылым ретінде қарау дәстүрлі көзқарастың, практиканың талаптарынан біршама алшақ болғанын байқауға болады. Айта кету керек, кризистік жағдайлар мәселесі ғылыми тілмен айтқанда, іс жүзінде толық зерттелмеген. Президент Қ. Тоқаев атап өткендей «кризис» сөзі қытай тілінен аударғанда «жаңа мүмкіндіктер» дегенді білдіреді [5].

Конфликтология ғылымы, әсіресе «қоғамдық сананы» қайта құрудың стратегиялық міндетіне немқұрайлы қарамайды. Ғалым П.Сорокиннің «қоғамдық өмір бір орында тұрып, дамымай тұрғанда ғана шиеленіссіз мемлекет болады» – деген сөзі бүгінде өзектілігін жойған жоқ [6, 54 б.].

Конфликтологияға мұндай қатынасқа біздің еліміздің қоғамдық дамуының «жанжалсыз» сипаты туралы постулат ұзақ уақыт бойы үстемдік еткен тоқырау стереотипі де өз әсерін тигізді. Бұл қақтығыстардың мәнін түсінуге, кез келген қақтығыс жағдайларының пайда болуына әкелетін себептерді анықтауға, қақтығыстарға барлық тікелей қатысушылардың мінез-құлқының ерекшеліктерін анықтауға, қақтығыстардың ықтимал салдарын бағалауға, стратегияларды әзірлеуге байланысты жалпы теориялық мәселелерді дамытудағы ғылыми тәсіл болғанына қарамастан, қақтығыстарды болжау, олардың алдын-алу, шешу шаралары және тағы басқалар конфликтологияның құзыретіне жатады.

1980 жылдары АҚШ-та және әлемнің басқа елдерінде қақтығыс орталықтары ашылды. 1986 жылы Австралияда БҰҰ бастамасымен қақтығыстарды шешудің халықаралық орталығы құрылды. Ресейде қақтығыстарды шешудің алғашқы орталығы 1990 жылдардың басында Санкт-Петербургте құрылды [7, 87 б.].

Санкт-Петербург мемлекеттік университетінде философия факультетінде конфликтология кафедрасы ашылып, конфликтология зертханасы жұмыс істейді. Кафедра бакалавр, магистр және докторанттарды дайындай бастады. Конфликтология бойынша білім беру бағдарламасы білім беру мамандықтарының Бүкілресейлік жіктеуішіне енгізілді. Конфликтология мамандығы Ресейдің басқа да жоғары оқу орындарында ашыла бастады. Ең алдымен бұл миссия философия факультеттерге жүктелді. Бұл үдеріске басынан бастап академиялық ғылым қосылған болатын. Конфликтологтардың халықаралық қауымдастығы құрылды. 1991 жылдан бастап «әлеуметтік қақтығыстар» сериялық басылымы, 2003 жылдан бастап тоқсан сайынғы «Конфликтология» журналы және т.б. шыға бастады. Ресейде дәстүрлі түрде конфликтологтардың халықаралық конгрестері өткізіліп келеді.

Бүгінгі таңда Қазақстанда жалпы конфликтология институтын, атап айтқанда, институттандыру қажеттілігі өзекті екендігі сөзсіз. Қазіргі әлеуметтік процестердің динамикасы айтарлықтай турбулентті сипатымен ерекшеленеді. Бұл сипат жеке және әлеуметтік детерминистік қажеттіліктердің, мүдделердің, мақсаттардың, еріктердің, идеялардың және т.б. ашық немесе жабық қақтығыстармен қатар жүреді. Кез келген мемлекеттің міндеті осыдан туындайтын әртүрлі наразылық көріністерінің, тіпті олардың қақтығыс тудыратын әлеуеті бар болса, тонау, қарақшылық әрекеттерінің ашық көрініс табуына жол бермеу. Жеке адамдардың денсаулығы мен өміріне ғана емес, тіпті мемлекеттің өмір сүруінің тұтастығына да қауіп төндіретін ашық түрде зорлық-зомбылыққа қарсы күресу қажет. Бұған елімізде орын алған қайғылы қаңтар оқиғасы дәлел бола алады. Қақтығысты тудырған себептерді саралау, оның салдарын еңсеру, ең бастысы болашақта мұндай жағдайдың болмауын алдын алу көп уақыт пен күш-жігерді қажет етеді.

Осыған байланысты Қазақстанның алдында қалыптасқан жағдайды түзету үшін нақты шараларды табу қажеттілігі тұр. Бұл шара қазіргі бүкіл өркениеттік кеңістікке тән барлық мәселелерді еңсеру бойынша өз стратегиямызды әзірлеу үшін қажет. Өз кезегінде, жеке стратегиясын қалыптастыру, ең алдымен, ел ішінде де, одан тыс жерлерде де реттейтін құқықтық базаны қайта қарауды талап етеді.

Арнайы стратегиялық көзқарассыз, теориялық әзірлемелерсіз және өмірлік жағдайларды олардың көріністерінің ең алуан түрлі формаларында қақтығыстарға әкелмеуге ұмтылу бойынша практикалық дағдыларды меңгерусіз істеу мүмкін емес.

Елде конфликтологияны институционализациялау үшін барлық қажетті алғышарттар мен жағдайлар бар. Ең алдымен, бұған сол көп ғасырлық мәдени мұраны терең ғылыми тұрғыдан қайта қарастыру ықпал ете алады, соның арқасында көшпелі қазақ халқы табиғи күштерден де, әлеуметтік тұрғыдан анықталған себептерден де барлық сын-қатерлер мен қауіптерге қарамастан қарсылық көрсетіп, аман қалды. Бұл ретте қазақ даласында билер жүргізген сот ісін жүргізу арқылы оның қызмет етуін қамтамасыз еткен медиация институтының да үлесі зор екені сөзсіз.

Бұған Қазақстан халқы Ассамблеясының мұрындық болуымен жүзеге асырылып жатқан «Әлеуметтік қақтығыстың алдын алу және медиация» орталығының қызметі арқасында жинақталған бірегей тәжірибе де дәлел бола алады. Өйткені, бұл орталықтың құрылуы уақыттың талабы болды. Ол еліміздің одан әрі бейбіт өмір сүруін қамтамасыз ету, оның барлық мүшелерінің этностық және әлеуметтік жағдайына қарамастан қоғамдық келісімді нығайту мақсатында ұйымдастырылды.

Қазірдің өзінде конфликтолог-мамандарды даярлау саласында белгілі бір негіз бар. Басқа елдердің үлгісі бойынша әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да магистратура мен докторантураның білім беру бағдарламалары бойынша конфликтологтарды даярлау жүзеге асырылуда. Республиканың бірқатар жоғары оқу орындарында конфликтология бойынша оқу курстары оқылуда [8, Б. 105].

Конфликтологияның институционализациясын қалыптастыруда қақтығыс түрлерін шешу саласында медиацияны қолдануға байланысты қолданыстағы заңнамалық және нормативтік база айтарлықтай ықпал ете алады. Әрине, қазіргі медиаторлар қауымдастығы бұрыннан бар жинақталған тәжірибе форматын қолдана алады.

Мұның бәрі қоғамдық санада әлеуметтік процестердің адекваттық түсінігі мен мәнін, қақтығыс әлеуетінің объективті болуын бекітуге мүмкіндік береді. Қақтығыстардың кез келген көрінісінде барлық жағымсыз салдардың болмай қоймайтынын, және өздерінің тікелей қатысушыларына ғана қауіп төндіре ме, әлде қалыптасқан табиғи және әлеуметтік ортаға қауіп төндіре ме, маңызды емес. Сонымен қатар, бұл ел тұрғындарының жеке және әлеуметтік ұйымдасқан өмір сүруін реттеу саласын қайта нормалауға белгілі бір бағыт көрсетуге көмектеседі.

Институционализация қазақстандықтардың өмірінің әртүрлі салаларында және орталарында әлеуметтік шиеленістің қалыптасу ерекшеліктерін ғана емес, сонымен бірге осы шиеленісті нақты қақтығыстарға айналдыру жолдарын анықтауда ғылымның әртүрлі салаларының күш-жігерін үйлестіруге көмектеседі. Халықтың рухани мәдениетінің барлық байлығын жинақтаған моральдық нормалардың, әдет-ғұрыптар мен дәстүрлердің қақтығыстарды шешуге ықпал ету және олардың келеңсіз зардаптарын жою барысындағы рөлін анықтауға мүмкіндік береді.

Қазіргі Қазақстандағы конфликтология институтын жетілдіру перспективаларын ашуға, сондай-ақ қақтығысты бейтараптандыруға және тараптардың татуласуына сенім мен ынтымақтастық факторларының әсерін анықтауға мүмкіндік береді. Қарым-қатынас пен әлеуметтік байланыстарды қолдау шеңберіндегі сенім мен ынтымақтастық қақтығыстардың әртүрлі формаларында татуласуға қол жеткізуге және оның қатысушылары арасындағы әлеуметтік өзара әрекеттесуді қалпына келтіруге әсер ететін негізгі факторлар болып табылады.

Диалог пен сөздер өте маңызды рөл атқарады, өйткені қақтығыс диалог арқылы шешіледі, бұл пікірталастарда даулы мәселелер бойынша келісімге

келуге ұмтылысты айқындайтын ынтымақтастық сезімін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Конфликтология институты келіссөздер жүргізуді және ашық диалог пен қарым-қатынасты қалпына келтіру алаңын құруды ұсынады. Ашық диалог алаңын құру туралы айта келе, ҚР Президенті Қ. Тоқаев «Ұлттық құрылтай» жаңа қоғамдық институтын құру қажеттігін атап өтті. «Құрылтай қоғамдық диалогтың бірыңғай институционалдық моделін қалыптастыруы тиіс, ол билік пен халық арасындағы байланыстырушы буын болады», – деп түсіндірді Президент [9]. Кез келген адам келісімге келуге тырысқанда, олар келісімнің шарттарын анықтау үшін диалог жүргізуі керек. Келіссөздердің тиімді формалары қарсыласты жеңу емес, екі тарап үшін де қолайлы тепе-теңдік келісіміне қол жеткізу болып табылады. Келіссөздер процесінде келісім мен ынтымақтастықты бірлесіп іздеу консенсус немесе компромиске келу шеңберінде қақтығыс тараптары арасындағы сенімді қалпына келтіру негізінде құрылады.

Қазақстандық қоғам өз дамуындағы жаңа бетбұрыс кезеңіне өтті. Өткен жылғы референдумда қабылданған түзетулер күшіне енді. Нәтижесінде әлеуметтік басқару міндеттерінің күрделілігі күрт артып, бұл қоғамның тұрақты дамуының негізгі факторларының біріне айналады. Нақты реформалар қазіргі қазақстандықтардың қауіпсіздігін қанағаттандыруға ықпал етуі тиіс. Бұл әділетті Қазақстанды құрудағы әлеуметтік институт ретінде конфликтологияны одан әрі қалыптастыруды және жүйелеуді талап етеді.

Қорытынды

Қазіргі заманғы шетелдік және отандық сарапшылардың дискурстарында әлеуметтік қақтығыстардың ушығуы арқылы әлемдік даму мәселелері туралы мәселелер жиі көтерілуде. Осыны негізге ала отырып, нақты реформалар қазіргі заманғы қазақстандықтардың қауіпсіздік мүдделерін қанағаттандыруға жәрдемдесуі тиіс деп санаймыз. Бұл үшін Қазақстанның әлеуметтік-мәдени өмірінде бітімгершілік институтын одан әрі қалыптастыру және жүйелеу қажет.

Қазіргі қазақстандық қоғамдағы өмірлік маңызды мәселелерді реттеудің пәрменді құралы ретінде елдегі бітімгершілік институтының рөлін арттыру қажеттілігі пісіп-жетілгені сөзсіз. Онда бітімгер (посредник), үшінші тұлға ретінде заң өкілдері ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік әділеттілік деңгейін арттыруға ықпал ететін және оған қажетті моральдық, қаржылық және саяси ресурстарға ие басқа да әлеуметтік институттар қатыса алады.

Елімізде арнайы конфликтологиялық зерттеу орталықтарын құру күнделікті, еңбек, әлеуметтік-экономикалық, қоғамдық-саяси, этноұлттық, жастық және басқа да қақтығыстардың түрлерін болжауға, анықтауға және шешуге ерекше көңіл бөлуге мүмкіндік береді.

Бұл сөзсіз, медиаторлардың тікелей қызметінің тиімділігін арттыруға, қызметтің осы түрін, оның ішінде құқықтық саладан тыс кеңейтуге әсер етпеуі мүмкін емес. Мұның барлығын іс жүзінде жүзеге асыру ішкі және

сыртқы себептерге байланысты кез келген сын-қатерлер мен қауіптерді еңсеруде өзіндік стратегияны әзірлеу қажеттілігінен бөлінбейді. Олардың қақтығыстық әлеуетіне қарсы тұру, моральдық, адами, материалдық және басқа да шығындармен жүзеге асырылуы керек.

Осы мақалада талқыланған тақырыпқа қысқаша шолу қақтығыстарды шешудің арсеналы өте алуан түрлі екенін көрсетеді. Тиісінше, қақтығыстарды алдын алу, басқару, шешу, түрлендіру үшін конфликтология ғылыми-зерттеу институтын құру, конфликтология саласындағы мамандарды даярлау қажет.

Зерттеуді қаржыландыру көзі:

Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің 2022-2024 жылдарға арналған «Жас Ғалым» жобасы бойынша жас ғалымдарды гранттық қаржыландырудың ғылыми жобасын жүзеге асыру аясында дайындалды. АР13268927 «Қазіргі Қазақстандағы ғылым ретінде әлеуметтік конфликтологияны институтандыру мәселесі».

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Выступление Главы государства Касым-Жомарта Токаева на расширенном заседании Совета Ассамблеи народа Казахстана // URL:<https://online.zakon.kz>. (қаралған күні: 21.08.2022).
2. Разрыв между богатыми и бедными достиг недопустимого уровня – Токаев. // URL:https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/razryiv-bogatymi-bednymi-dostig-nedopustimogo-urovnya-459819. (қаралған күні: 02.09.2022).
3. Волков В. Елбасы Жолдауы мемлекеттің кезең-кезеңмен дамуының дәйекті жалғасы // URL:<https://egemen.kz/article/175984-elbasy-zholdauy-memlekettinh-kezenh-kezenhmen-damuyunynh-dayekti-dgalghasy-vladim>. (қаралған күні: 11.09.2022).
4. Шамликашвили Ц.А. Медиация – современный метод внесудебного разрешения споров. – М.: Издательство ООО «Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования», 2017. – 77 с.
5. Стране нужны люди с хорошим образованием и опытом – Токаев о дефиците кадров. // URL:<https://uchet.kz/news/strane-nuzhny-lyudi-s-khoroshim-obrazovaniem-i-oruytom-tokaev-o-defitsite-kadrov/?ysclid=114gvn0t8i>. (қаралған күні: 28.08.2022)
6. Сорокин П.А. Социодинамика культуры // В кн.: Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – 542 с.
7. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии. – СПб.: Издательство Питер, 2005. – 400 с.
8. Шакиров С.Е. К вопросу о развитии конфликтологии в Республике Казахстан // Вестник Казахского Национального Университета. Серия философии, культурологии и политологии № 4(66). – Алматы. «Қазақ университеті», 2018. – С. 96-108.
9. Казахстан ждуд перемены: о чем говорил Токаев в Послании // URL:https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazakhstan-jdut-peremenyi-o-chem-govoril-tokaev-v-poslanii-464386/. (қаралған күні: 10.02.2023).

REFERENCES:

1. Vystuplenie Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokaeva na rasshirennoy zasedanii Soveta Assamblei naroda Kazahstana [Speech by the Head of State Kassym-Jomart Tokayev at the expanded meeting of the Council of the Assembly of people of Kazakhstan] URL:<https://online.zakon.kz>. (Accessed: 21.08.2022).
2. Razryv mezhd bogatymi i bednymi dostig nedopustimogo urovnja – Tokaev. (g. Nur-Sultan, 21 janvarja 2022) [The gap between the rich and the poor has reached an unacceptable level – Tokayev. (Nur-Sultan, January 21, 2022)]. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/razryiv-bogatymi-bednymi-dostig-nedopustimogo-urovnya-459819. (Accessed: 02.09.2022.)

-
3. Volkov V. Elbasy Zholdauy memlekettin kezen-kezenmen damuynyn dayekti zhalgasy [Volkov V. The President's Address is a consistent continuation of the state's step-by-step development] URL:<https://egemen.kz/article/175984-elbasy-zholdauy-memlekettinh-kezenh-kezenhmen-damuynynh-dayekti-dgalghasy-vladim>. (Accessed: 11.09.2022).
 4. Shamlikashvili C.A. Mediacija – sovremennyy metod vnesudebnogo razresheniya sporov [Mediation is a modern method of extrajudicial dispute resolution]. – M.: Izdatel'stvo OOO «Mezhregional'nyj centr upravlencheskogo i politicheskogo konsul'tirovaniya», 2017. – 77 s.
 5. Strane nuzhny ljudi s horoshim obrazovaniem i opytom - Tokaev o deficite kadrov [The country needs people with good education and experience - Tokaev and the shortage of personnel]. URL:<https://uchet.kz/news/strane-nuzhny-lyudi-s-khoroshim-obrazovaniem-i-opytom-tokaev-o-defitsite-kadrov/?ysclid=114gvn0t8i> (Accessed: 28.08.2022).
 6. Sorokin P.A. Sociodinamika kul'tury [Culture of sociodynamics] // V kn.: Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo. – M.: Politizdat, 1992. – 542 s.
 7. Emel'janov S.M. Praktikum po konfliktologii [Practicum on conflictology]. – S-Pb.: Izdatel'stvo Piter, 2005. – 400 s.
 8. Shakirov S.E. K voprosu o razvitii konfliktologii v Respublike Kazahstan [The question of the development of conflictology in the Republic of Kazakhstan] // Vestnik Kazahskogo Nacional'nogo Universiteta. Serija filosofii, kul'turologii i politologii № 4(66). – Almaty. «Kazak universiteti», 2018. – S. 96-108.
 9. Kazahstan zhduet peremeny: o chem govoril Tokaev v Poslanii [Kazakhstan is waiting for change: what Tokaev said in the post]. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazakhstan-jdut-peremenyi-o-chem-govoril-tokaev-v-poslanii-464386/. (Accessed: 10.02.2023).